

УКРАЇНСЬКА СПРАВА

„UKRAJINSKA ZPRAVA“.

БЮЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО, ЕКОНОМІЧНОГО
Й КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ

МІСЯЧНИК

РЕДАКЦІЯ-АДМІНІСТРАЦІЯ PRAVA XVI. NA PLANI č. 2056.

Передплата
в ЧСР — рік
Кч: 12, за ко-
домом річн
Кч: 18.

Рік II.

30. листопаду 1934.

Число 10.

Акад. Михайло Грушевський *1866—†1934.

26.XI. ц.р. у Москві після тяжкої неду-
ги помер академик Михайло Грушевський.
М. Грушевський народився 29.XI. 1866 р.
в місті Холмі. Предки його належали до
української військової старшини. Хлопчи-
ми роки М. Грушевський провів на далекому
Кавказі, де і скінчив гімназію в Тифлісі.
У Київськім університеті працював під ке-
рівництвом проф. Володимира Антоновича,
відомого укр. вченого і пізніш дістав сам
у Львові катедру історії Східної Європи,
головно ж української, якій і присвятив усе
своє життя. Від 1894. р. починається праця
М. Грушевського у львівському універси-
теті і рівно в Науковому Товаристві імені
Т. Шевченка. Він реорганізував Н. Т. де
довгі роки був головою, він створив свою
школу українських істориків, що нараховує
багато відомих нам прізвищ. Одночасно
став він одним із редакторів „Літературно-
Наукового Вістника“ який пізніше, щоб на-
дати журналові всеукраїнського значіння
переніс до Києва. Він же з нагоди століття
відродження укр. письменства (1898 р.) ос-
новував у Львові „Видавничу спілку“, най-
поважніше до світової війни укр. видавниц-
тво. Коли після революції 1905 року в Росії
відкрилася можливість укр. нац. праці, М.
Грушевський не покидаючи праці в Гали-
чині, організував її в Київі. Там він організо-
вув „Українське Наукове Товариство“ і при-
тягає до співпраці в ньому ліпші наукові
надніпрянські та галицькі сили та з'єднує
чужинців, що прихильно ставляться до укр.
справы. Крім того він організовув видав-
ництва укр. популярних видань.

Не диво, що така праця М. Грушевсько-
го не подобалася ні австрійському, ні ро-
сійському урядам. З вибухом світової війни
М. Грушевський примушений покинути Га-
личину, але й в Росії його заарештували,
як „небезпечного сепаратиста“, та вивезли
з України до Симбірська, де він перебував
до вибуху революції 1917 року, збираючи ма-
теріали для своїх майбутніх наукових праць.

Українська національна революція 1917

року поставила М. Грушевського на чоло
молодої Української Держави. Як Голова
Центральної Ради був він першим Прези-
дентом Української Народної Республіки.
Можна ріжко оцінювати М. Грушевського
як політика. Його діяльність, як Провідни-
ка Української Нації під час визвольної
укр. боротьби 1917-18 р. р. ще жде свого
безпристрасного історика, ми участники її
подій ним бути не можемо але треба ствер-
дити, що величезною заслугою М. Грушев-
ського перед Укр. Нацією в добі революції
було скермування стихійного на початках
народного руху у річище укр. державності.

Грушевському ми завдячуємо, що украї-
нський визвольний рух не розплився у
морі всеросійської революції.

Після більшовицької окупації України
М. Грушевський опиняється на еміграції, де
знова розвинув жваву наукову та громад-
ську діяльність.. В 1924 році, повіривши в
можливість наукової праці в СССР і широ-
сти більшовицької „українізації“ Грушев-
ський повертає на совіт. Україну, де по-
свячується виключно науковій праці. В
1924 р. його вибирають членом Україн-
ської Академії Наук, а в 1929 р. вибирає
своїм членом і петроградська „всесоюзна
академія“. До 1930 р. М. Грушевський
користується повною свободою в своїй
праці й робить дуже багато. Але в 1930 р.
починаються переслідування всього україн-
ського. М. Грушевського вивозять з України
до Петрограду, а пізніше до Москви, де трима-
ють у строгому домашньому ув'язненню.
М. Грушевський мешкає у вогких сутеренах,
голодує і з голоду сліпне. По українські не появляється вже ні одна праця
Грушевського, зате петроградська Академія
наук продовжує друковати його „контр-ре-
волюційні“ твори російською мовою.

Та стражданню М. Грушевського нарещ-
ті прийшов кінець — його не стало.

Вмер як і наш апостол поет Т. Шевчен-
ко, далеко від рідного краю, серед чужих
ворожих його Батьківщині людей.

Інж. Л. Костарів.

Політичний огляд.

(Politický přehled.)

Перед подіями... Тяжко дати іншу дефініцію (визначення) часу, який ми переживаємо. Ліквідація наслідків марсельського атентату, плебісцит (народне голосування) в Saarskem районі, чорні хмари на Далекім Сході, — все це події, які незабаром мусять прийти й вимагають вже зараз розвязання. І знова перед „парламентом народів“ — Ліги Націй — стоять питання, які вони мусить розрішити, бо інакше дійде до нових збройних конфліктів в Європі, а, може, й до нової війни.

Але раціональне та справедливе розрішення всіх тих питань не є легким завданням, бо на перешкоді тому стоїть повна протилежність інтересів окремих держав, які входять до складу „женевського парламенту“. А та протилежність дуже велика і не лише у держав, які належать до ріжних міжнародних таборів (ревізіонисти й протиревізіонисти), але й у тих, що належать до однієї політичної міжнародної комбінації!

Прикладом того може бути питання марсельського атентату. Югославія внесла до Ліги Націй скаргу на Мадярщину, яка, згідно цієї скарги, не лише давала притулок хорватським терористам, але й активно допомагала їм в переведенню терору та саботажу на югославянській території та в організації й переведенню вбивства короля Олександра. І ця скарга, підтримана цілою Малою Догодою, не є дуже приємною для... Франції, союзника й приятеля Югославії та Малої Догоди. Справа в тому, що саме перед марсельським атентатом почали було налагоджуватися, досі дуже зіпсуті, взаємини Франції з Італією і, мабуть, малоб дійти до повної згоди тих великих держав по всіх тих питаннях, що були спірними довший час. Скарга Югославії сильно загрожує можливості такого порозуміння. Вона, поки що, не торкається безпосередньо Італії, хоча югославянсько - італійські відношенні не можна називати „приятельськими“, але — посереднє — ця скарга є для Італії дуже й дуже неприємною. По перше — югославянська преса давно вже вказувала, що хорватські терористи та інші організації протидержавного напряму користуються притулком і підтримкою не лише Мадярщини, але й Італії, по-друге — Італія після атентату відмовилася видати полковника Перчевича, який був керовником хорватських терористів, по-третє — італійська преса у відповідь на вимогу Франції про видачу Перчевича відповідала, що й Франція дав притулок італійським „антифашистам“, які в Парижі снують заговори проти Мусоліні. Можливо, що під час обговорення в Лізі Націй югославянської скарги на Мадярщину (й можливо на Італію) буде більше взаємних обвинувачень держав в підтримці тероризму і ті обвинувачення сильно пошкодять справі мирного розв'язення питання марсельського атентату.

Всі ці причини примушували французький

уряд поставитися з великою обережністю до внесення Югославією скарги на Мадярщину до Л. Н. і спромогатися відкласти розгляд її, бодай, на час, коли буде розвязана інша „болюча“ справа, а то справа саарського плебісциту. Але це не вдалося. На вимоги Югославії і самої оскарженої Мадярщини скарга Білграду поступить на розгляд ще грудневої сесії Ради Ліги і рішення Ліги Націй мусить принести, бодай, мінімальну сatisfакцію Югославії.

Ліпше стоїть справа з саарським плебісцитом. Обидві держави, що є зацікавленими в його наслідках, Франція та Німеччина, мабуть зговоряться і будуть спокійно чekати скінчення плебісциту. Гарантію того також є і здерглива позиція Англії, яка пропонує плян забезпечення порядку в Saarskem районі шляхом введення туди „міжнародної армії“, до якої не ввійдуть ані німці, ані французи. Як скінчиться плебісцит казати ще тяжко, бо в Saarі поруч з франко-філами“ та антигітлеровцями“ за збереження „статус quo“ (сучасного стану) будуть, мабуть, голосувати й німці-католики, які є незадоволені релігійною політикою гітлерівців. Але більшу вірогідність має перемога при плебісциті прихильників повернення Saara до Німеччини, без огляду на режим, який гам панує. Націоналізм і патріотизм німців, якому треба буlob поучитися багатьом націям, а зокрема нам, українцам, може легко перемогти й політичні й релігійні розбіжності.

Ліквідація саарського питання, наколи вона закінчиться мирно, послужить багато загальному заспокоєнню Європи. Наколи вірити словам Гітлера, що лише саарська проблема, ділить ще Німеччину від Франції, — то не в виключенім, що в останніх питаннях вони зговоряться. В усякім разі Німеччина робить вже спроби в тому напрямку. Гітлерів відпоручник Рібентроп по черзі наносить візити то Парижу, то Лондону й веде переговори з владами й... бувалими „комбатантами“ (якими світової війни). Зміст переговорів поки є таємницею, але з того, що довідалася світова преса, видно, що Гітлер зробив Лондонові й Парижу якісь нові пропозиції й що мова йде про поворот Німеччини до Ліги Націй.

На Далекім Сході — чорні хмари далеко ще не в розвіянні. Питання продажу Східньо-китайської залізниці все ще залишається „питанням“, бо, недивлючись на оптимістичні заяви урядів і преси, до підписання договору усе якось то не приходить і виникають усе нові труднощі й непорозуміння.

Та й як видно зі заяви представника японського міністерства вак. справ Амау кореспондентові „Нев Хронікл“ — скupчення совітських військ на Приморрі, в районі Владивостоку, має для японців значно більше значення, ніж вигоди від придбання Сх.-кит. залізниці“. Японія має

побоювання перед нападом сов. авіації на головні життєві центри (Токіо, Кіото і т. д.) і, не по-кладаючись на „миролюбів заяві СССР, продовжує енергійно приправлятися до війни з большевиками, як мілітарно, так і дипломатично.

Новою своєю акцією окупації Внутрішньої Монголії японське командування відтінає сполучення СССР з Китаєм і загрожує глибокому запліллю совітської сибірської армії та сибірській заливниці, а спробою налагодити мирні відносини з Сполученими Штатами Америки й відновити дружбу, а може й союз, в Англією спромогається ізолятувати СССР на Далекім Сході політично. Отже події, від яких залежить дальша доля Європи, наближаються і початок будучого року принесе нам розвязку багатьох „болючих питань“.

Придивимось тепер, який вплив ці події можуть мати на долю нашої нещасної Батьківщини, України, на долю нас, українців і, окрема, українців-емігрантів, які примушенні жити по за кордонами рідного краю.

Серед українців панує думка, що лише війна, де б вона не була, може принести зміну сумній долі України, а тим самим і нам українцям. Ця думка не є правильною. Правда нам, українцям, нема вже що втратити, бо гірше для України, ніж тепер, не буде, але — європейська війна не значить ще зміну сучасного стану і може принести зовсім інші наслідки ніж на які надіються наши „прихильники усякої війни“.

По перших — війна може закінчитися поразкою якраз тих самих держав, які є прихильні зараз українській справі й які є ворогами окупантів України. Тоді положення окупантів зміниться, вони легко можуть знищити всі прояви української віявальної боротьби й надовго й певно засісти на Українській землі. Вже зараз, лише небезпека європейської війни привела до того, що держави, які зовсім не в приятелями Москви й комунізму, примушенні визнати СССР, шукати її „дружби“ й помічі на випадок вибуху воєнного конфлікту в Європі. Не будемо говорити, наскілько помилковими є всі ті розрахунки на воєнну допомогу Москви, але вони існують і впливають на міжнародну політику, підсилюють морально й матеріально Москву

й ослаблюють позицію тих наших українських сил, які боротьбу з нею переводять.

По друге — європейська війна тяжко пошкодить правному і матеріальному стану нашої, української, еміграції в ріжних європейських країнах, що будуть охоплені полумінням війни, а тим самим і знеможнить міжнародно пропаганду української визвольної боротьби, яку зараз в стані переводити лише одинока еміграція і яка є її головним обов'язком перед Батьківчиною.

Користь з європейської війни будуть мати лише наші авантюристи, ціллю яких є зовсім не державність України.

Європейський мир не значить ще зусилля та зміцнення головного ворога України — комуністичної Москви. Навпаки — наколи б вдалося досягнути порозуміння поміж європейськими державами, відпадала б усяка потреба в „союзі“ та „допомозі“ СССР, бо європейська рівновага була забезпечена іншими засобами; більше того — тоді в Європі залишилась би лише одинока „загроза миру й культурі“, а то Москва столиця Комінтерну, філії та агенти якого провадять і будуть провадити протидержавну, руйнівницьку працю майже в усіх країнах цілого світу.

Праця Комінтерна і саме існування ком. Москви є можливим лише в Європі, що є постійно загрожена існуючими й майбутніми міжнародними конфліктами. Пацифікація Європи значить обернення цілого європейського фронту на Схід, „обличчям до СССР“, бо ліквідація там комунізму значить не лише знищення там центра небезпечної „комуністичної накази“, але й придання величезного ринку збуту для продуктів європейської промисловості, а тим самим і ослаблення, наколи не повну ліквідацію, европ. промислової кризи.

Інша річ — совітсько-японська війна на Далекім Сході — вона може бути лише корисною для нашої, української справи, бо, програна СССР, вона приведе до протикомуністичної революції, а тим самим і до відновлення самостійності та державності України.

Огляд преси.

(Přehled tisku).

Останій місяць СССР знаходиться під „внаком парламентаризму“. Вибори до міських і сельських рад, а пізніше до „всесоюзної ради“, найвищого законодавчого й контролюального органу СССР, мусять пересвідчити цілій світ в тому, що „в СССР панує свобода й демократія“...

Сов. преса перед початком виборів урочисто виголосила, що наступні вибори мусуть доказати цілому світові міцність совітської влади й комунізму. Сов. часописи („Правда“, „Ізвестія“ і т. д.) твердили, що найменш 90 відс. всіх виборців віддасть свої голоси комуністичні партії. До кінця місяця вакінчені вибори в більшості виборчих районів, але наслідки тих виборів не віправдують оптимізму сов. преси.

При виборах дійшло в багатьох містах до заворушень, що були викликані „демократичною системою сов. виборів“. Так „Діло“ (6.XI) пише: „В ріжних містах СССР дійшло до непорядків при виборах до сіл. совіт. Сов. преса передає, що селянство не хотіло допустити до валь виборців. В багатьох містах селянство вило комуністичних кандидатів. Лише після втручання міліції вибори продовжувалися“. Не дивлячись на суворі накази Москви вибори не були підготовлені й переведені скрізь так, як було вказано „планом центра“.

„І в е с т і я“ (17.XI.) пишуть, що „в окремих містах, окрема на Україні, уряди при підготовці виборів зробили цілий ряд тяжких хиб, а то: до виборів були допущені „лишенці“, не були дані виборчі права жін-

кам. Так в Челябинську головою самого виборчого комітету огинився „кулак“, що був виключений з „колхозу“, в троїцьку раду обрана була бувша черниця, ім'я якої було в списках „лищенців“, що були розвішані по вулицях Троїцька і т. д.

В багатьох містах вважалі не було населенню оголошено урядами про вибори, в інших не були складені списки виборців, в третіх було відібрано виборче право всім особам, що мали по за 55 літ віку, вчителям, лікарям і т. д. Навпаки в інших містах до списків виборців були вписані діти, був, торговці, священники й, навіть... небішки. (Дейлі Телеграф. 16.XI).

Не була великою і участь населення в виборах. По відомостях того ж кореспондента „Д. Т.“ „в одній з районів в 200 виборців на вибори в'явлюється лише 30“.

Зраза відомі лише статистичні дані виборів, що закінчені вже до тепер, але не мав ще складу обраних і їх характеристики, але приходять вже відомості, що в багатьох містах вибори скасовані, бо обрані „непевні чи небажані елементи“. Так в одній українськім селі до ради були обрані лише самі... „петлюровці“

Зрозуміло, що ми не можемо надавати якого будь значіння „sovіtському парламентаризму“ і в переконані, що „вибори перейдуть так, як того хоче Сталін“ відносяться янчарами, але... всі ті відомості дають нам новий доказ, того, що не дивлячись на всі вади Сталіна й ГПУ протикомунистична революція в ССР, а в'окрема на Україні, підносить голову й вміло використовує усі можливості сов. підяремного життя для організації боротьби в московською диктатурою.

„Хлібоваготовка“ в ССР вакінчена. Сов. статистика цього мовчить, але „всесоюзний голова“ Калінін в своїй промові на роконині „жовтневої большевицької революції“ привдав, що врожай цього року, за виявом Сибіру, взначно гірший від тогорічного“ (Пат. 11.XI.) Ще більше каже рижський кореспондент „Таймса“ (7.XI.): „У Київі були подані офіційні відомості про врожай на Україні. Ті відомості, подаючи числа, які мають свідчити успіхи „хлібоваготовки“, не ховаються з тим, що по відібрannю сов. владою у селян вбіжжа тим валишилось хліба взначно менше, ніж минулого року“. Минулий рік панував на Україні голод, що по відомостях чужої преси коштував Україні кілько 5 мільйонів людей, які загинули або від самого голоду або від хороб, які в них повилявали. Щож буде в цьому році...

Та хочби господарити в награбованим у селян хлібом Москва вміла! Але про московську „хлібну господарку“ пише кореспондент „Таймс“ (21.XI.) таке: „авдяки поганої організації сов. валівниць на станціях нищиться величезні партії вбіжжа, що було відібрано при „хлібоваготовках“. Після відомостей сов. преси за браком вагонів гнів коло Омска 100 тисяч тон, а на Поволжжю коло 50 тис. тон вбіжжа“.

Раніше сов. влада грабувала селян для того, щоб нагодувати свою „армаду“ комуністичних урядовців, армію і робітництво. Тепер вона вирішила, що й робітництво й урядництво може бути ограбовано на рівні з селянством. Раніше ті „sovіtські аристократи“ діставали „пайок“, по вінчених цінах. Тепер сов. влада обернулася до принципів „економічного лібералізму“ і скасувала картки. „Пайки“ будуть діставати лише армія та ГПУ, а решта населення мусить купувати в державних крамницях по „вільних цінах“. Зараз же по оголошенню того „нового Непа“ ціни на всі продукти піднеслися на 200 відсотків. Почалися непорядки й бунти в різких містах ССР. В Москві робітники й їх жінки робили сов. крамниці й поставилися гостро проти міліції. Були викликані війська ГПУ і вустрічені камінням, дали сальву до натовпу. Наслідок — 8 забитих і багато ранених. Після того сов. уряд вбільшив“ в виявку в піднесенням індексу“ платню робітникам і урядовцям на.. 10 відсотків. Чи поможе ця „подачка“ високоопоїти обурене робітництво покаже близьке майбутнє.

Неспокойне селянство, неспокойне робітництво й неспокойна навіть сама „надія“ Сталінського режиму — червонна армія. В ССР продовжуються арешти, розвстріли й висилки червоноармейців і червоних командирів. Так внова розкритий воєнний заговір проти Москви в Київі. Там, по відомостях „Дейлі Експрес“ (23. XI) була заарештована і через 5 годин розвстріляна три старшини червоної армії по обвинуванню в підготовці абройного повстання проти совітів“.

Девертирство червоноармейців настільки торбує Москву, що тепер виданий новий закон, відносячи до девертирства і праву червоноармейця відповідають не лише він сам (карту смерті) але й всі його рідні й ванесмі.

Цей новий закон почав вже вдійснюватись. Так „Таймс“ (23. XI) пише: „Воєнний суд в Ленінграді відсудив на кару смерті матроса Воронкова за спробу девертиртувати в дредновта „Марат“ під час візиту сов. флоту до польського приставу Гдині. Всі рідні Воронкова арештовані й будуть преданы суду“. Не буде дивним, що встановлення Сталіним такого інститута „важуки“ виклике нові зануршення в червоній армії та зробить кінець винущання московських диктаторів над народами ССР.

Господарський стан ССР, не дивлючись на всі „вятілетки“, валишається і на далі лихим, Величевні гроші, ограбованих селян і роботників „Роботницько-селянської держави“ вкладуються до совітської промисловості: але вадарма. Що того, що купуються нові машини, будуються наймодерніші фабрики — наколи комунисти не вміють не лише організовувати праці в них, але й держати їх в порядку. „Не дивлючись на досягнутій ССР успіх в індустриалізації країни, каже франц. проф. Кльог-Перо після своєї візиту до Москви, потреби країни ще далеко не задоволені... ССР має ще багато чого досягнути, або бодай дістатися до рівня великих капіталістичних держав“. (За індустриалізацію. 7. XI). Так фабрики в ССР модернізовані, але в якім вони стані. „Електростанція криворіжського металургічного заводу, пише „За індустриалізацію“ (26. XI) яка лише тепер почала працювати, приведена до неможливого стану“. Усе зіпсуете, наймодерніші приладдя не функціонують, „цила станція покрита болотом“. Також на славнім „Дніпрострою“, яким Москва так була пишна за кордоном, після слів чужих туристів „ватім працюють лише два шлюзи. Стан роботничого поселка при Дніпрострою просто жахливий“. (Последнія Ноности. 11. XI). Зрозуміло, що й продукти сов. промисловості не високі якості. Такий продукт як звичайні сеньки мило, що можна виробити „хатним способом“ по словах „Правди“ (4. XI) „на складається в гинині, жирів мав не більше 17 відсотків, швидко висихав та погано милиться“. Щож балакати про інші сов. продукти. Але найжахливішим містом сов. господарки вважається транспорт. Потяги справно майже не приходять. „Що дня 300-400 потягів в Донецькому басейні, пише „Правда“ (21. XI) приходить в великим запізненням. Число потягів, які в час відходять, і приходять, не перевищує і 45 відс.“ Залізничні катастрофи щоденне явище. Після офіційних сов. видомостей нещасних випадків на валівницях було на 62 відс. більше ніж перед роком. Рекорд побила сибірська валівниця, де за перших 9 місяців б. р. було 1.197 катастроф.

Не в дивним, що в такими настроїми населення, в такому стані промисловості й транспорту Москва став величевною „паціфісткою“, бо внає, що війна вакінчиться для неї поравкою, революцією і ліквідацією ком. влади. Але, на жаль, того не розумієтися європейські політики, що гоняться за „дружбою“ та „союзами“ в ССР.

Економіст.